

Далі ж науковці висловили думку, що «в будь-якій маргінальній ситуації домінантна група визначає «правильну позицію» для підпорядкованої групи» [8, с.50]. Це означає, що життєве й психологічне благополуччя підпорядкованої групи забезпечується тією мірою, якою психологічні і поведінкові установки цієї групи не суперечать установкам та інтересам домінантної групи.

Все це ми бачимо на прикладі нашої історії і продовжуємо спостерігати за нашою українською елітою, яка вже будучи незалежною, впродовж двадцяти років через свою маргінальність так і не визначилася з орієнтацією: Схід-Захід.

Джерела та література: 1. Antonovsky A. Toward a Refinement of the «Marginal Man» Concept. *Social Forces*. 1956. Vol. 35, №1; 2. Goldberg M. A. Qualification of the Marginal Theory. *American Sociological Review*. 1941. Vol. 6, №1. – P. 52-58; 3. Емченко Д. Г. Маргінальний человек в контексте культуры трансграничного региона // *Вестник Челябинского государственного университета*. – 2009. – №11. – С. 47-48; 4. Ефименко А. Малорусское дворянство и его судьба // Ефименко А. Южная Русь: Очерки, исследования и заметки. – СПб., 1905. – Т. 1. – С. 186; 5. История Руссов, или Малой России. – М., 1846. – С. 204; 6. Див.: Когут З. Истоки парадигмы единства: Украина и создание русской национальной истории (1620-е – 1680-е гг.) // [http:// www.ukrhistory.narod. ru/texts/kohut-1.htm](http://www.ukrhistory.narod.ru/texts/kohut-1.htm); 7. Див.: Когут З. Истоки парадигмы единства: Украина и создание русской национальной истории (1620-е – 1680-е гг.) // [http:// www.ukrhistory.narod. ru/texts/kohut-1.htm](http://www.ukrhistory.narod.ru/texts/kohut-1.htm); 8. Kerckhoff A. and McCormick Th. Marginal Status and Marginal Personality. *Social Forces*. 1955. Vol. 34, №1. – P. 50; 9. Оглоблин О. Люди старої України. – Мюнхен, 1959. – С. 155; 10. Парк Р. Культурный конфликт и маргинальный человек // *Общественные науки за рубежом. Социология*. – М., 1998. – №2. – С. 296; 11. Park, R. E. *Race and Culture*. Glencoe: Free press, 1950. – P. 355; 12. Стороженко Н. К истории малороссийских казаков в конце XVIII и в начале XIX в. // *КС*. – 1897. – №11. – С. 145; 13. Stonequist, E. V. *The marginal man. A Study in personality and culture conflict*. N. Y.: Russel & Russel, 1961. – P. 218; 14. Трубецкой Н. С. К украинской проблеме. *История. Культура. Язык*. – М., 1995. – С. 363; Цукерман В. С. Из работ прошлых лет//Сборник статей. – Челябинск, 2007. – С. 61.

УДК (94(478)«1388/1775»

Михайло ЧУЧКО

**СУЧАВА У КІНЦІ XIV – ТРЕТІЙ ЧВЕРТІ XVIII ст.:
ВІД «СТОЛЬНОГО ГРАДА» МОЛДАВСЬКИХ ВОЄВОД
ДО ПОВІТОВОГО ЦЕНТРУ БУКОВИНИ**

Стаття присвячена ключовим моментам історії міста Сучави – побратима Чернівців. Сучава розташована в південній Буковині, на північному сході Румунії. Протягом майже 200 років місто Сучава було столицею Молдавської землі і головною резиденцією молдавських господарів (у 1388 – 1564 рр.), а з 1401р. – кафедрою Молдавської православної митрополії.

Місто було столицею держави Петру Мушата, Олександра Доброго, Штефана Великого – ключових фігур в історії Молдавії. Під час правління Олександра Лепушняну столиця у 1564 році була перенесена в Ясси.

У 1775 р., разом з рештою Буковини, Сучава увійшла до складу Габсбурзької монархії. Найбільш важливі пам'ятки міста належать до часу, коли воно було столицею господарів та кафедрою православних митрополитів Молдавії.

Ключові слова: Сучава, місто, столиця Молдавії, кафедра православного митрополита, Буковина, Габсбурзька монархія.

Михаил ЧУЧКО

**СУЧАВА В КОНЦЕ XIV – ТРЕТЬЕЙ ЧЕТВЕРТИ XVIII в.:
ОТ «СТОЛЬНОГО ГРАДА» МОЛДАВСКИХ ВОЕВОД
ДО УЕЗДНОГО ЦЕНТРА БУКОВИНЫ**

Статья посвящена ключевым моментам истории города Сучава – побратима Черновцов. Сучава расположена в южной Буковине, на северо-востоке Румынии. В течение почти 200 лет город Сучава был столицей Молдавской земли и главной резиденцией молдавских господарей (в 1388 – 1564 гг.), а с 1401 г. – кафедрой Молдавской православной митрополии.

Город был столицей государства Петру Мушата, Александра Доброго, Штефана Великого – ключевых фигур в истории Молдавии. Во время правления Александра Лэпушняну столица в 1564 г. была перенесена в Яссы.

В 1775 г., вместе с остальной частью Буковины, Сучава вошла в состав Габсбургской монархии. Наиболее важные достопримечательности города относятся ко времени, когда он был столицей господарей и кафедрой православных митрополитов Молдавии.

Ключевые слова: Сучава, город, столица Молдавии, кафедра православного митрополита, Буковина, Габсбургская монархия.

Mykhaylo CHUCHKO

**SUCEAVA IN THE END OF XIV – OF THIRD QUARTER XVIII
CENTURIES.: FROM MOLDAVIAN CAPITAL CITY BEFORE THE
PROVINCIAL CENTER OF BUKOVINA**

Article consecrated history of the city of Suceava – Chernivtsi sister. Suceava is seat in southern Bukovina, in north-eastern Romania. For nearly 200 years the city of Suceava was the capital of the Moldavian state and main residence of the Moldavian princes (between 1388 and 1564), and since 1401 – the cathedra of the Moldovan Orthodox Metropolitan.

The city was the capital of the lands of Petru Mucat, Alexandru cel Bun, Stephen the Great – of the pivotal figures in Moldavian history. During the rule of Alexandru Lăpușeanu, the seat was moved to Iași in 1565.

From 1775, together with the rest of Bukovina, Suceava was under the rule of the Habsburg Monarchy. The most important sights in the town date from the time as a princely capital and Metropolitan Orthodox Church of Moldova.

Key words: Suceava, city, capital of Moldova, cathedra of the Orthodox Metropolitan, Bukovina, Habsburg Monarchy.

Старовинне буковинське місто Сучава – одна із давніх столиць Молдавської держави – здавна привертало увагу дослідників. Більшість досліджень про Сучаву належать перу австрійських, румунських та молдавських вчених, які висвітлювали різні аспекти історії міста, проводили архітектурне та археологічне обстеження його пам'яток [29; 41; 53; 54; 56; 34; 35; 36; 37; 38; 42; 43; 44-48; 49; 50; 51; 52; 55; 57; 30; 59]. У вітчизняній історіографії окремих праць, присвячених минулому Сучави, немає. Українські вчені про це місто-фортецю згадують, зазвичай, лише в контексті історичних подій, пов'язаних з Молдавським князівством чи Буковиною [23; 24; 25; 26; 27; 28; 32; 33; 34]. Відсутність праць з історії Сучави в Україні актуалізує необхідність докладнішого вивчення вітчизняними дослідниками цього старовинного міста – побратима Чернівців, розташованого в південно-східній (румунській) частині Буковини.

Пропоноване дослідження має на меті висвітлити ключові моменти історії Сучави у хронологічних межах від набуття цим містом-фортецею статусу «*стольного града*» молдавських воєвод до перетворення його у провінційний центр Молдавії, а після 1775 року – на повітове місто Буковинської провінції монархії Габсбургів.

Перші згадки про Сучаву містяться у переліку францисканських місій 1345 року, розташованих у поселеннях Молдавії (де **Сучава** фігурує як *Szotovix*) та в актах 1388 р. Перший акт, датований 10 лютого 1388 р., було видано «*оу городь Сочавь*» молдавським воєводою Петру I Мушатом (1375/1377 – 1391) з приводу надання грошової позики польському королю Владиславу II Ягелло [8, с.428; 2, с.81; 20, с.78]. У другому – енциклопії вірменського католика Теодороса II про організацію церковного життя вірмен сходу Європи, що датується 18 серпня того ж року, – місто Сучава згадується як «*Ciciav*» [30, с.208]. Згадка про «*Сочяв*» міститься також у «Воскресенському літописі» (1375 – 1435) серед «*Болгарских и Волоских грады*» [5, с.475].

Свою історичну назву Сучава, очевидно, отримала від одноіменної ріки, яка огинає правий берег, на якому й виникло місто. Характерно, що на це вказують вже автори XVII – XVIII ст. Причому як іноземці (наприклад, Емануель Ремонді), так і молдавани (Дімітріе Кантемір) [12, с.96; 3, с.23]. Версії вивести назву Сучава від румунського слова «*soci*» – бузина, чи від угорського «*szots*» – кушнір (прихильником якої був молдавський літописець XVIII ст. Ніколае Костін) [41, с.187; 15, с.74], не мають серйозного наукового підґрунтя [48, с.163-164].

Археологічні матеріали, що походять з території, де пізніше розкинулось місто Сучава, засвідчують присутність людини в цій місцевості з давніх часів. Зокрема, тут виявлено пам'ятки періоду середнього і верхнього палеоліту (100000 – 10000 до н.е.). Зустрічаються також рештки

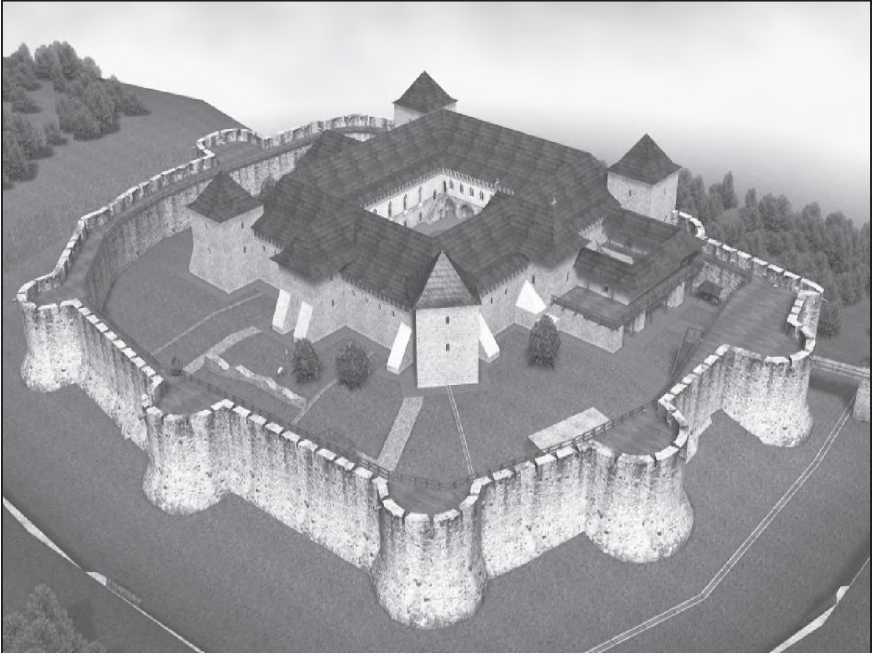
археологічних культур Страчево-Кріш, Лінійної кераміки, Кукутень. У II – III ст. н.е. цю місцевість заселяли гето-даки. Дакійське поселення, виявлене археологами в Шкеї, проіснувало до середини I тисячоліття н.е. [54, с.82; 50, с.423-436; 48, с.161; 58, с.9-10].

У VI ст. на даній території з'явилися слов'яни, які змішалися з місцевим населенням. Зі слов'янами пов'язані чотири поселення, виявлені на території Сучави (найдавніше було в місцевості Шипот). Вони належать до культури Іпотешти-Киндешти. Слов'янські пам'ятки з Сучави мають аналоги в матеріалах поселення Серата-Монтеору біля м. Бузеу. Старожитності, датовані X – XIII ст., спорадично зустрічаються лише у східній частині міста [48, с.162; 51, с.291].

Початок процесу урбанізації сучавського поселення дослідники відносять до кінця XIII – середини XIV ст. [22, с.15; 42, с.31; 48, с.162; 29, с.9]. Прийнято вважати, що він завершився ще до того, як Сучава стала столицею Молдавської землі, тобто до 1380-х років [49, с.58].

Переміщення у період між 1384 та 1387 рр. столиці із Серета (тепер місто в повіті Сучава, Румунія) в Сучаву при господарі Петру I Мушати створило більш сприятливі умови для розвитку міста, зокрема розпочалися значні роботи по його укріпленню [48, с.162-163; 59, с.92; 38, с.428]. На захід від Сучави воєвода збудував фортецю Шкея (Cetatea Șcheia) [31, с.370]. На північний схід від міста, на уступі гори, що вивищується над ним, та заплавою ріки Сучава було зведено воєводську фортецю – «стольний град Сочавський» (Cetatea de Scaun) [45, с.7; 48, с.108, 118]. Найголовніша і найдавніша частина фортеці складалася із чотирикутного укріплення з квадратними бастіонами на кутах і посередині стін. Для її будівництва залучили іноземних майстрів [48, с.166; 59, с.95]. У Мірауцах Петру Мушат збудував муровану церкву св. Георгія (у якій пізніше бу в похований), а в середмісті – двір для господаря і його сім'ї (Curtea Domnească) [46, с.130-209; 48, с.55; 35, с.169-173]. «Двір господаря», вперше документально згаданий у 1397 р., невдовзі був оточений житлами сановних бояр та міських багатіїв – купців, урядників та ін. [46, с.131; 48, с.164-165]. Сучасник Петру Мушата боярин Яцку заклав у передмісті Сучави – Іцканах два невеличких монастирі – св. Дмитрія та Панагія, які документально згадані 1395 р. [38, с.428; 58, с.13].

1401 року при воєводі Олександрі Доброму (1400 – 1432) місто стало резиденцією Молдавського митрополита. До церкви св. Георгія в Мірауцах з Білгорода (Аспрокастропа, Cetatea Albe – тепер Білгород-Дністровський) у 1402 р. було перенесено мощі св. Іоана Нового, який став святим покровителем Молдавії та Буковини [22, с.20; 40, с.146; 33, с.254-255; 48, с.164]. За наказом господаря Олександра Доброго у стольній фортеці було збудовано додаткові укріплення, рештки яких збереглися донині у внутрішньому дворі Сучавської твердині [59, с.121]. Баварський рицар Йоган Шільтбергер, який побував у Сучаві 1428 року, називає це місто «фортецею і столицею Малої Валахії» [9, с.31].

Рис. 1. Стольна фортеця в Сучаві (віртуальна реконструкція)

У період правління воєводи Штефана III Великого (1457 – 1504) Сучавська фортеця зазнала значних змін, що було зумовлено широким застосуванням артилерії при облозі укріплених пунктів. В основному перебудова звелася до побудови дуже міцної зовнішньої лінії стін, що кільцем оточували фортецю. Пізніше було вжито заходів із додаткового зміцнення зовнішньої стіни, до якої прибудували широку стіну з напівкруглими баштами [48, с.167; 47, с.102; 59, с.95, 121-123].

Завдяки таким перебудовам фортеця витримала дві облоги з боку турків (1476 й 1485 рр.) та тритижневу облогу військ польського короля Яна Ольбрахта восени 1497 р., що велася із застосуванням важкої артилерії [48, с.167; 16, с.143; 22, с.49; 57, с.78-79; 54, с. XXVI-XXVII]. За словами автора «Путнянського літопису» 2-ї редакції, король *«приїде на Сучавський град и обсяде его, и рваши его 3 недели, и ничто же успѣши»* [7, с.73]. Оборону Сучави керував протар Лука Арбуре [22, с.56-57; 54, с. XXVII; 34, с.110, 112].

Із зведенням зовнішніх стін, розташованих посередині старого оборонного рову, який став непридатним, було прорито новий рів. Роботи було розпочато в перші роки XVI ст. [48, с.167]. Восени 1509 р. польський

коронний гетьман М. Каменецький, «повоювавши, – за твердженням хроніста О. Гваньїні, – вздовж і впоперек Молдавську землю, прийшов під Сучаву – столицю молдавських господарів» [1, с. 55]. Спроба захопити Сучавський замок виявилася невдалою [27, с.71]. У період правління воеводи Штефаниці (1517 – 1527) роботи по влаштуванню нового фортечного рову в Сучаві було завершено [48, с.167].

У XV – XVI ст. Сучава була не лише столицею, але й резиденцією глави волосної адміністрації – Сучавського пиркелаба (портаря), а також значним ремісничим (наприклад, під час археологічних розкопок у місті було виявлено 30 гончарних горнів) та торговим центром Молдавського воєводства. Тут, на перетині торгових шляхів з Угорщини, Польщі, Валахії та Причорномор'я, розташовувалася головна воєводська митниця (вперше згадана в грамоті 1408 р.). Господарі землі Молдавської у той період карбували в Сучавській фортеці гроші [18, с.630-637; 20, с.91, 96; 32, с.76; 24, с.151, 163; 25, с.155-161; 31, с.371].

На кошти правителів Молдавії у столиці протягом XV – XVI ст. було побудовано численні муровані православні церкви та монастирі (св. Параскеви, св. Дмитрія (збудована Штефаном Великим), св. Георгія (нова митрополія – монастир «Іоан Новий»), св. Миколая, св. Дмитрія (збудована воеводою Петру Рарешем), Вознесіння Господнього), багато дерев'яних храмів [36, с.303; 37, с.24, 26, 28, 34, 38-39; 39, с.46]. Крім православних церков, у Сучаві будувалися також храми вірмен та католиків [30, с.208; 37, с.24-25, 31-32; 44, с.23-25; 53, с.115, 118, 125].

Межі міста Сучава починалися біля берега річки Какайна і закінчувалися поблизу давнього руслу р. Сучава. Довкола міського поселення існував захисний рів, який сам по собі обмежував його площу на певному просторі. Лише в XVI ст. житла городян перейшли за лінію оборонного рову у південному й західному напрямках, де сформувалася «Нова вулиця» [48, с.165-166; 47, с.134; 52, с.100]. На східній окраїні міста археологами виявлено кладовище, датоване XV – XVII ст. Там хоронили жителів міського району Сучави, що примикав до стольної фортеці і був населений ремісниками, купцями, служилими людьми та ін. [31, с.371, 379].

Влітку 1538 р. турецька армія на чолі з султаном Сулейманом I Кануні перейшла Дунай і вторглася в Молдавію. Воевода Петру Рареш (1527 – 1538, 1541 – 1546) втік у Трансильванію. Султан без бою зайняв фортецю в Сучаві. Турецький хроніст Джелалзаде Мустафа (відомий також як Коджа Нічанджі), який взяв участь у цьому поході, так описував головне місто Молдавської землі: «15 вересня 1538 р., ...зайнявши багато поселень, прийшли в місто Сучаву, справжню столицю Молдавії. Жителі цього міста, настрашені турецькими вояками, розсипалися у всі боки. Сучава є містом дуже квітучим. Клімат його помірний і вода солодка та чиста. Околиці – заліснені і вкриті зеленню. Коротко кажучи, це місто гарне з усіх точок зору.

Рис. 2. Св. вмч. Іоан Сучавський (гравюра з Книги митрополит)

Фортеця висока, башти міцні, ворота вузькі, рови довгі, так що птасі неможливо проникнути. На її вежах розташовані гармати, усі великі, припасів і провізії достатньо. У ровах фортеці містяться нерухомі палі із заліза та дерева, влаштовані інші перепони. Фортеця так добре укріплена, що її важко взяти. На вежах попіклувалися влаштувати дзвіниці, у яких починають майстерно дзвонити, як тільки щось побачать. Коли турецьке військо прибуло сюди, воно заклало табір в околицях, на довколишніх долинах, горах, пагорбах і полях» [17, с.269]. Далі хроніст повідомляє, що Сучавська фортеця здалася султану без бою, а «представники цієї землі, син колишнього воєводи, священники та купці присягнули на вірність падишаху» і той поставив воєводою Штефана [17, с.269-271]. Так Молдавське воєводство опинилося під пануванням Османської імперії.

Використовуючи незадоволення в Молдавському воєводстві турецькими ставлениками, Польща намагалася посадити на молдавський престол у Сучаві своїх претендентів. У 1552 р. при допомозі польських загонів і козаків владу захопив Олександр Лепушняну. 1561 року у такий самий спосіб його змінив Яків Гераклід Деспот. У 1563 р. проти Якова Геракліда спалахнуло повстання. Незадоволений воєводою колишній спільник Деспота А. Ласький запропонував зайняти молдавський престол князю Д. Вишневецькому, який, маючи родинні зв'язки з господарями Молдавії, рушив з території Великого князівства Литовського до Сучави на чолі 4-тисячного загону козаків [54, с.ХХХІІІ]. Тим часом ватажок повсталого боярства гетьман Томша, який прибрав собі ім'я Штефан, вирішив захопити господаря Якова Геракліда [57, с.135]. Останній, за свідченням молдавського літописця Макарія, «зтвори себе в тврьдонырнь градъ Сучавы и иже съ ним оставишими лотори и от христиани, льстцу зтвори. Стефанъ же обступилъ града съ войсками» [7, с.130].

Оточення Якова, щоб виторгувати собі життя, *«изведоша и Деспота вѣнь из града и поправь бысть и изгнетень. И окаанная съмерть въкусивъ чашу поносная. Тогда лѣто текущем 7073 поемерия мѣсяца»* [7, с.131].

Новому воєводі Молдавії Штефану Томші вдалося також «у *моста Верчиканом на Сереть*» розгромити козаків та захопити в полон князя Д. Вишневецького. Певний час бранець утримувався в Сучавській фортеці, а потім був відправлений до Стамбула, де він, за словами літописця, *«лютуя спив чашу съмръти»* [54, с.XXXIII; 7, с.130-131].

У 1564 р. до Молдавського воєводства як ставленик Порти повернувся Олександр Лепушняну. На початку свого другого правління він переніс столицю країни з Сучави до Ясс [57, с.136]. За твердженням анонімого автора опису Молдавії, датованого 1587 р., фортеця Сучава, стара резиденція воєвод, *«була наполовину зруйнована господарем Олександром в 1564 р. щоб вороги його не могли запанувати в ній; але може бути не без труднощів відновлена»* [10, с.201]. Угорець Янош Чімор Дексі, який побував у Сучаві в 1587 р., теж засвідчував, що в місті був гарний палац і зруйнована фортеця [10, с.216]. Трифон Коробейніков, котрий мандрував через Молдавію в 1593 р., розповідаючи про Сучаву, зауважував: *«У цьому місті дотепер є воєводський двір, а також у цьому місті перебуває турок, який не дозволяє жити в ньому господарям Молдавії, з огляду на те, що розташоване біля кордону Литви, щоб воєводи не могли втекти від свого царя в Литву»* [10, с.353].

У період правління в Молдавській землі Єремії Могили (1595 – 1600, 1600 – 1606) Сучавська фортеця була відбудована і на певний час перетворилася на воєводську резиденцію [59, с.124]. До речі, тут народився майбутній митрополит Київський та Галицький Петро (Могила), батько якого Сімеон – брат воєводи, мав придворний титул гетьмана сучавського [28, с.123]. Господарю Єремії, що був ставлеником Польщі, доводилося вже з перших років володарювання в Молдавії обороняти свою резиденцію від інших претендентів на молдавський престол [14, с.15-18]. Зокрема, польський полковник Станіслав Чанський, який допомагав господарю Єремії Могилі в боротьбі проти його конкурента Штефана Резвана, засвідчував, що вранці 12 грудня 1596 р. увійшли війська воєводи трансильванського Резвана в Сучаву, яка є столицею його величності господаря воєводи (Єремії). З Кам'янця на допомогу Є. Могилі надійшла кіннота на чолі з Творжанським та 200 козаків. Військо Резвана було розбите, а його рештки втекли у напрямі Бистриці [10, с.661]. Францисканець Бернардіно Кюріні у реляції до папи в 1599 р. констатував, що *«в Молдавії є воєводою польський дворянин господар Єремія Могила, який живе в Сучаві, столиці»*. У Сучаві *«розташована звичайна резиденція господаря та архієпископа (Георгія. – М. Ч.), брата його (Єремії. – М. Ч.)*. В цьому місті є 6000 будинків (близько 30000 жителів – М. Ч.) [11, с.35, 41].

1600 року Сучавська фортеця піддалася без бою валаському господарю Михаю Хороброму, який вів боротьбу за Молдавське князівство з

воєводитою Єремією Могилою. При допомозі польських загонів Я. Замойського та козаків Є. Могила повернув собі Сучаву [14, с.21-26].

Під час Хотинської війни 1621 року, як довідуємося зі щоденника одного поляка – учасника кампанії, за наказом великого литовського гетьмана К. Ходкевича, 12 серпня ротмістр козаків Копичинський та молодий молдавський боярин Лупу Бучок з невеликим загonom пішли до Сучави, подолавши 2 милі по той бік Пруту, для проведення розвідки [11, с.493].

З кінця XVI – початку XVII ст. в місті стали з'являтися перші кам'яні будинки. Одна така кам'яниця, збудована господарем Мироном Барновським-Могилою (1626 – 1629, 1633), збереглася під назвою «Hanul Domnesc» [58, с.17].

Рис.3. План старої Сучави

Певному розвиткові Сучави, яка поступово занепадала, сприяв молдавський воєвода Василе Лупу (1634 – 1653). Він відремонтував «двір господаря» та «воєводську фортецю», збудував Успенську церкву в монастирі Іцкань (1639), церкву св. Іоана Хрестителя (biserica Coconilor, 1643) та придворну каплицю [59, с.124; 53, с.112, 117; 58, с.18-19].

Католицький єпископ Пьюстро Бакшич, який відвідав Сучаву 12 жовтня 1641 р., зауважував, що це місто є резиденцією воєводи, а також митрополита. «Згадана фортеця, – пише він, – має 3-4 великі вежі, інші – менші. Над воротами викарбовано голову бика, який є гербом землі; нижче – слов'янські написи різних воєвод. Добре охороняється, оснащена зброєю, зазвичай кованою. На площі, перед палацом воєводи, розташований невеликий шпиталь для хворих і бідних. Також є турецькі бані – недалеко від палацу. Там – багато потічків і джерел з холодною водою» [12, с.238-239].

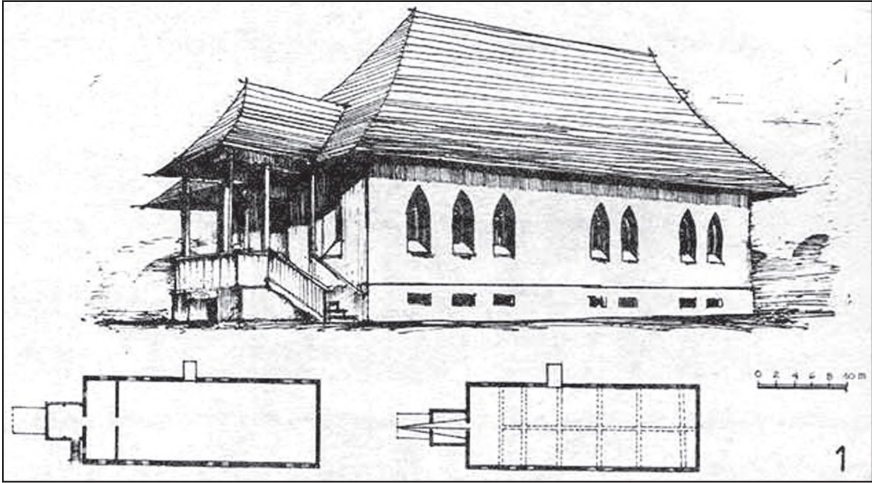
Описуючи місто, П. Бакшич відзначив, що більшість жителів Сучави становлять молдавани, які «мають 700 будинків, і їх чисельність сягає поверх 3000 душ. Вони мають 16 церков і монастир, присвячений якомусь св. Іоану. Як оповідають, тіло його зберігається в цьому монастирі. Монастир є резиденцією митрополита, але оскільки той увесь час залишається при воєводі, то в монастирі перебуває його вікарій з іншими ченцями. Далі на площі розташована велика церква св. Дмитрія, про яку теж варто згадати, кам'яна, крім того, є ще багато інших церков, одні муровані, інші – дерев'яні [12, с.239-240].

Католиків, за свідченням П. Бакшича, у місті було мало – 40 чол. (сасів за походженням), у них є 2 муровані церкви [12, с.239].

Натомість, чисельно зросла вірменська спільнота міста, яка займалася торгівлею. П. Бакшич констатує, що у 1641 р. вірменам у Сучаві належало 300 будинків, їх кількість перевищувала 1600 душ. Вони мали 5 мурованих церков і власного єпископа, який «жив у дуже великій розкоші й свободі» [12, с.240].

Інший місіонер, угорець-сзуїт Пауль Беке у своїй реляції, датованій червнем 1644 р., також згадує про Сучаву як другу резиденцію молдавського воєводи [12, с.281].

Саме статус другої резиденції господаря Молдавії спричинився до того, що в середині XVII ст. Сучава знову опинилася в епіцентрі подій, пов'язаних з козацькими походами. Зокрема, під час вторгнення козацько-татарської армії до Молдавської землі восени 1650 р. частина козацьких і татарських загонів, що вирушили в рейд на північ князівства, блокували Сучавську фортецю. Логофету Гаврилашу та кільком боярам, які зачинилися в ній, не залишилося іншого виходу, як відкупитися від козаків і татар певною сумою грошей [14, с.110]. Після укладення союзної угоди між Молдавією і Військом Запорозьким, скріпленої в серпні 1652 р. шлюбом гетьманича Тимоша Хмельницького та доньки воєводи Руксанди (Розанди), у березні 1653 р. проти Василе Лупу виступила коаліція Валахії й Трансль-

Рис.4. Двір воєводи в Сучаві (реконструкція)

ванії та частина бояр-змовників на чолі з великим логофетом Георгієм Штефаном (1653 – 1658), який захопив воєводський престол. Лупу втік спершу до Хотина, а потім на Поділля, звідки звернувся по допомогу до гетьмана Б.Хмельницького. Незважаючи на те, що Т. Хмельницький навесні 1653 р. прибув на допомогу тестю та прогнав його супротивників з Молдавії, у липні Георгій Штефан знову підняв повстання проти Василе Лупу і взяв в облогу Сучавську фортецю, де перебувала дружина господаря Катерина з сином, меншою донькою і скарбами. Оборonoю фортеці керував ворнік Тома, у розпорядженні якого було 80 сейменів і пушкарів та 60 німців [14, с.113-114, 121, 123, 137, 139; 43, с.73; 56, с.409].

В. Лупу знову попросив свата про допомогу. На початку серпня до Сучави пробився Т. Хмельницький з 9000 козаків та загonom татар. Діставшись Сучавського замку, козаки отаборилися у шанцях, влаштованих трансильванцями і молдаванами Георгія Штефана для блокади фортеці з напільного боку. Окремі козацькі загони здійснили спустошливі рейди до православних монастирів Драгомирна і Путна, а також пограбували вірменський монастир (убивши ватопеда) та пограбували католицьку церкву в Сучаві [14, с.139-140; 19, с.19-20; 6, с.104, 106, 108; 13, с.137].

Сподіваючись на прибуття головних козацьких сил, військо гетьманіча активно оборонялося і робило вилазки з табору проти загонів молдаван, угорців і валахів, котрими командував господар Георгій Штефан, на допомогу якому прийшли польські та трансильванські відділи Я. Кондрацького й С. Пегкі. Пізніше до них приєдналися підрозділи німецьких найманців Денгофа з артилерією та загін трансильванців Я. Кемені. Під-

тягнувши важкі гармати, Георгій Штефан посилив обстріл козацького табору, під час якого Т. Хмельницький був смертельно поранений і помер 4 чи 5 вересня. Козаки на чолі з полковником М. Федоровичем оборонялися до 8 жовтня, але, вичерпавши запаси продовольства, на почесних умовах здали Сучаву і відступили через Сороки на Україну [6, с.107; 14, с.140-145; 27, с.105-108; 56, с.412-413; 23, с.581-587].

Молдавський воєвода Євстратій Дабіжа (1661 – 1665) відремонтував Сучавську фортецю і влаштував у ній монетарню, в якій карбував шилінги [54, с.91; 43, с.74].

У листопаді 1673 р. до Молдавії вступили польські війська на чолі з коронним гетьманом Яном Собеським, на бік якого перейшов молдавський господар Штефан Петрічейку. Розбивши 11 листопада турецьку армію під Хотином, гетьман зайняв низку молдавських міст, у тому числі й Сучаву [27, с.116-117]. У Сучавській фортеці Собеський розмістив загін німецьких найманців [19, с.55].

У 1676 р., після укладення перемир'я, польська залога покинула Сучаву. Щоб унеможливити полякам використовувати у подальшому Сучавський замок, молдавський воєвода Думітрашку Кантакузіно, виконуючи наказ султана, зруйнував фортецю [19, с.59]. У 1677 р. з Сучави до Ясс було офіційно перенесено резиденцію православних митрополитів Молдавії [33, с.88].

У 1683 – 1684 рр. польсько-волоські кінні хоругви та козацькі загони на чолі з экс-воєводою Ш. Петрічейку захопили Сучаву, але навесні 1684 р. змушені були відступити до Польщі [27, с.120].

1684 року стався потужний землетрус, який довершив руйнування укріплень Сучавської фортеці. Зокрема, тоді впала велика вежа, яку називали «Небійся» [19, с.81]. У подальшому рештки фортеці стали джерелом будівельного каменю для жителів міста.

1686 року Я. Собеський, уже будучи польським королем, знову вступив до Молдавського воєводства. Не знайшовши підтримки в Молдавії та Валахії й не отримавши допомоги від Австрії, він відійшов у Польщу, забравши з собою до Жовкви (Галичина) Молдавського митрополита Досифея (Баріле) з Ясс та прихопивши мощі св. вмч. Іоана Нового з Сучавського монастиря [19, с.97-98; 33, с.257].

Під час походу в Молдавію 1691 року король Я. Собеський, з огляду на відсутність у Сучаві добротних фортифікаційних укріплень, звів для своєї залози земляні укріплення у вірменському монастирі «Замка», розташованому в північно-західній частині міста. У 1699 р. війська Речі Посполитої залишили Сучаву [27, с.124].

На початку XVIII ст. Сучава не була вже таким процвітаючим містом, як у минулому. За твердженням Д. Кантеміра, у місті хоча й налічувалося 40 мурованих і багато дерев'яних церков та 16000 будівель, фортеця, а також багато старих храмів і палаців перебували у зруйнованому стані [3, с.23].

У 1709 р., після Полтавської поразки короля Швеції Карла XII, до Сучави був направлений невеликий шведський підрозділ. Ці вояки були з полку А. Ілленкрука, який разом із запорожцями розташовувався в Чернівцях і мав прикривати перехід шведського короля під турецьким конвоєм з Бендер до Сучави, а звідти до Угорщини. У серпні цей маршрут апробував шведський генерал Мейерфельд, але король Швеції цим шляхом не поїхав, з огляду на розгром російськими драгунами шведських та козацьких підрозділів у Чернівцях у вересні 1709 р. Після повернення російських драгунів з північної Молдавії до Польщі ескадрон молдавських найманців на російській службі знищив невеличкий шведський загін у Сучаві [19, с. 189; 26, с.17, 19, 23].

1739 року через Сучаву пройшли 8000 донських козаків, які рухалися з Ойтузу до Дністра і грабували все на своєму шляху [19, с.376].

У ході російсько-турецької війни (1768 – 1774) Сучаву зайняли підрозділи російської армії [57, с.216]. Згідно з переписом 1774 року, проведеним російською військовою адміністрацією, в Сучаві мешкало 365 сімей (це близько 2000 жителів. – *М. Ч.*). З них – 5 родин мазилів і рупташів, 2 grosарів (тюремщиків), 2 панцирів ісправника, 14 вдів, 7 священників, 2 торговців з Ясс, 64 торговці, 45 іноземців, 55 вірмен, 25 вірмен-іноземців, 105 іудеїв у місті та поза містом, 39 митрополичих циган. Крім того, у кварталі «Замка» проживало ще 7 родин [4, с.343].

Після відходу російських частин, вранці 2 вересня 1774 р. до Сучави увійшли підрозділи австрійських військ. У 1775 р. північно-західна частина Молдавії, яку почали офіційно іменувати Буковиною, була прилучена до імперії Габсбургів. Сучава стала волосним центром Буковинського дистрикту.

Австрійський військовий адміністратор Буковини генерал-майор Г. фон Сплєні, описуючи міські поселення краю, зауважував: «З цих міст Сучава є найбільш відомим і населеним. Раніше воно було резиденцією молдавського господаря: руїни церков, будинків, льохів і склепів, що там розташовуються, свідчать про те, що колись це було значне за населенням торгове місто. Серед цих зруйнованих церков можна бачити також такі, що мають ознаки католицьких і протестантських, що також дає підставу зробити висновок про значне заселення його в минулому. Сучавський дистрикт отримав свою назву від цього міста. Тут є також стара фортеця, яка домінує над містом. У Сучаві я знайшов над одним вікном вирізьблені в камені угорські герби» [8, с.21]. На той час у місті проживало 76 сімей. Зокрема: 5 родин мазилів, 9 шляхтичів-резешів, 12 священників і 50 селянських сімей. Крім них, у Сучаві мешкала значна кількість вірмен та євреїв [21, с.255].

Отже, узагальнюючи викладений вище фактологічний матеріал, можна констатувати, що протягом двох століть місто Сучава було столицею Молдавської землі, резиденцією господарів та понад 250 років – кафедрою Молдавської православної митрополії, а також місцем спочинку

Рис. 5. Сучава. Акварель Ф. Яшке (20-ті роки XIX ст.)

св. вмч. Іоана Нового Сучавського. Саме у той час воно пережило період найбільшого піднесення і розвитку, коли в Сучаві були збудовані найбільш визначні пам'ятки міста. Після перенесення у 1564 р. столиці Молдавії до Ясс Сучава поступово занепадає, перетворившись на звичайний волосний центр на чолі з ісправником. Свій провінційний характер місто продовжувало зберігати й на час включення його, разом з усією Буковиною, до складу імперії Габсбургів.

Нині дослідження історії старовинного буковинського міста Сучави, яке є побратимом Чернівців – столиці колишньої історичної провінції Буковина, набуває особливої актуалізації та нових дослідницьких перспектив у зв'язку із активізацією транскордонного співробітництва між Україною і Румунією у сфері економіки, політики та культури.

Джерела та література: 1. Гваньїні О. Хроніка європейської Сарматії / О. Гваньїні / Упоряд. та перекл. з польск. о. Юрія Мицика. – К., 2007; 2. Грамоти XIV ст. / Упорядк., вст. ст., ком. і слов.-показ. М. М. Пешак – К., 1974.; 3. Кантемир Д. Описание Молдавии / Д. Кантемир. – Кишинев, 1973; 4. Молдавия в эпоху феодализма: Переписи населения Молдавии в 1772-1773 и 1774 гг. – Кишинев, 1975. – Т. VII. – Ч. 1; 5. Новгородская первая летопись младшего извода. – М., 2000. – Т. 3; 6. Путешествие антиохийскаго патриарха Макария в Россию в половине XVII века, описанное его сыномъ, архидиакономъ Павломъ Алеппскимъ / Павелъ Алеппский / Переводъ съ арабскаго Г. Муркоса. – М., 1896. – Выпуск пер-

вуй (Отъ Алеппо до земли казаковъ); 7.Славяно-молдавские летописи XV–XVI вв. – М., 1976; 8.Сплени Г. фон. Опис Буковини / Г. фон Сплени / пер. з нім., передмова і коментар О. Д. Огуй, М. М. Сайка. – Чернівці, 1995; 9. Calatori străini despre Țările Române. – București, 1968. – Vol. I; 10. Calatori străini despre Țările Române. – București, 1971. – Vol. III; 11. Calatori străini despre Țările Române. – București, 1972. – Vol. IV; 12. Calatori străini despre Țările Române. – București, 1973. – Vol. V; 13. Calatori străini despre Țările Române. – București, 1980. – Vol. VII; 14. Costin M. Letopisetul Țării Moldovei. De neamul moldovenilor / M. Costin. – București, 1979; 15. Costin N. Letopisetul Țării Moldovei de la zidirea lumii pînă la 1601 și de la 1709 la 1711 / N. Costin. – Iași, 1976; 16. Cronica Moldovei de la Cracove. Sec. XIII – începutul sec. XVII / Ed.: Rezachevici Constantin. – București, 2006; 17. Cronici turcești privind Țările Române. – București, 1966. – Vol. I; 18. Documente moldovenești înainte de Ștefan cel Mare / Publicate de M. Costăchescu. – Iași, 1932. – Vol. II; 19. Neculce I. Letopisetul Țării Moldovei și o samă de cuvinte / I. Neculce. – București, 1959; 20. Suceava. Fila de istorie documente privitoare la istoria orașului 1388–1918. – București, 1989. – Vol. I.; 21. Tabclul localităților din Bucovina de general Gabriel Spleny von Mihaldy (1775) // Bucovina în primele descrieri geografice, istorice, economice și demografice. – București, 1998. – P. 232-266; 22. Ureche G. Letopisetul Țării Moldovei / G. Ureche. – Chișinău, 1998; 23. Грушевський М. Історія України-Руси / М. Грушевський: В 11 т., 12 кн. – К., 1991. – Т. 9. – Кн. 1; 24. Огуй О. Історія обігу грошових одиниць та їх найменувань на Буковині. Молдавський період. Частина 1: 1370-1475 / О. Огуй. – Чернівці, 2009; 25. Огуй О. Історія обігу грошових одиниць та їх найменувань на Буковині. Молдавський період. Частина 2: 1475-1585 / О. Огуй. – Чернівці, 2010; 26. Масан А. «До местечка Чернявец сего же сентября в 23 день» (О русско-шведско-казацкой стычке в Черновцах в 1709 г. и ее международных последствиях) / А. Масан // Русин. Международный исторический журнал. – Кишинев, 2011. – № 1 (23). – С. 16-29; 27. Масан О. Буковина як об'єкт міжнародних відносин з давніх часів до 1774 р. / О. Масан // Буковина в контексті європейської міжнародних відносин (з давніх часів до середини XX ст.) [Кол. моногр.] / В. М. Ботушанський, С. М. Гакман, Ю. І. Макар та ін. За заг. ред. В. М. Ботушанського. – Чернівці, 2005. – С. 9-168; 28. Масан О. Петро Могила і наш край / О. Масан // Буковинський журнал. – 1996. – Ч. 3-4. – С. 121-134; 29. Матей М. Город Сучава с конца XIV в. до турецкого завоевания Молдавии / М. Матей. – Л., 1957; 30. Тораманян А. Х. К изучению строительной деятельности армян в Румынии, 1. Сучава / А. Х. Тораманян // Цітнішршішціршіцлшн hshŋtu. – 1980. – № 4. – P. 208-222; 31. Федоров Г. Б., Полевой Л. Л. Археология Румынии / Г. Б. Федоров, Л. Л. Полевой. – М., 1973; 32. Чучко М. К., Грябан В. В. Історія митної справи на Буковині (XIII – початок XXI ст.) / М. К. Чучко, В. В. Грябан. – Чернівці, 2009; 33. Чучко М. К. «И взят Бога на помощь»: соціально-релігійний чинник в житті православного населення північних волостей Молдавського воєводства та австрійської Буковини (епоха пізнього середньовіччя та нового часу) / М. К. Чучко. – Чернівці, 2008; 34. Чучко М. Оборона Сучави (24 вересня-19 жовтня 1497 р.): з історії польсько-молдавської війни 1497-1499 рр. / М. К. Чучко // Питання стародавньої та середньовічної історії, археології й етнології: Збірник наукових праць / Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, кафедра етнології, античної та середньовічної історії. – Чернівці, 2010. – Т. 1(29). – С. 104-115; 35. Balș G. Biserica Mirăuți din Suceava / G. Balș // Buletenui Comisiei Monumentele Istorice. – 1924. – 1, XVII. – P. 169-173; 36. Brădățan A.-D. Manuscrisul inedit – biserica Mirăuți din orașul Suceava. Schiță istorică de Sim. Fl. Marian / A.-D. Brădățan // Suceava. Anuarul

muzeul național al Bucovinei. 1997 – 1998. – Suceava, 2000. – Anul XXIV – XXV. – P. 291-329; **37.** Caproșu I. Vechea catedrală mitropolitană din Suceava / I. Caproșu. – Iași, 1980; **38.** Căprăroiu D. Aspects Regarding the Genesis of the City of Suceava, a Medieval Capital of Moldavia / D. Căprăroiu // World Academy of Science. Engineering and Technology. – 2010. – Vol. 66. – P.4 24-430; **39.** Demciuc V. M., Cojocar J.-R. Biserica Sfântul Dumitru – Suceava: un monument de artă creștină Moldavă / V. M. Demciuc, J.-R. Cojocar. – Suceava, 2009; **40.** Demciuc V. Un «Palladium» al Moldovei. Sfântul Ioan cel Nou de la Suceava / V. M. Demciuc. – Vasau, 2004; **41.** Die Bukowina. Eine allgemeine Heimatkunde=Буковина. Загальне краєзнавство. – Чернівці, 2004; **42.** Gorovei Ș. Mușatini. – Chișinău, 1991; **43.** Husar A. Dincolo de ruine: cetăți medievale / A. Husar. – Iași, 2003; **44.** Irimia D. V. Biserica «Învierea lui Hristos» din Suceava este ctitoria Doamnei Elena Rareș / D. V. Irimia // Revista română. – 2008. – Nr. 4 (54). – P. 23-25; **45.** Matei M. D., Andronic Al. Cetatea de Scaun a Sucevei / M. D. Matei, Al. Andronic. – București, 1967; **46.** Matei M. D., Emandi Em. I. Cetatea de Scaun și Curtea Domnească din Suceava / M. D. Matei, Em. I. Emandi. – București, 1988; **47.** Matei M. D. Civilizație urbana medievală românească. Contribuții (Suceava pînă la mijlociul secolului al XVI-lea) / M. D. Matei. – București, 1989; **48.** Matei M. D. Contribuții arheologice la istoria orașului Suceava / M. D. Matei. – București, 1963; **49.** Matei M. D. Studii de istorie orașenească medievală (Moldova, sec. XIV – XVI) / M. D. Matei. – Suceava, 1970; **50.** Nestor I. și alt. Șantierul Suceava / Nestor I., Alexandrescu Al., Cîmpina B., Foiț Gr., Lăzărescu L., Berlescu N., Petrescu E., Zira V. // Studii și cercetări de istorie veche (și arheologie). – București, 1952. – Vol. III. – P. 423-431; **51.** Nestor I. La necropole slave de l'époque de Sărata-Monteoru / I. Nestor // Dacia. – București, 1957. – Vol. 1. – P. 289-295; **52.** Oprea N. Suceava. Cronica ilustrată. – Suceava, 2004; **53.** Reli S. Călăuză monumentelor religioase istorice din Eparhia Bucovinei. – Cernăuți, 1937; **54.** Romstorfer K. A. Cetatea Sucevii / K. A. Romstorfer. – București, 1913; **55.** Romstorfer C. A. Das alte Fürstenschloss in Suczawa: Forschungsarbeiten seit 1875, insbesondere im Jahre 1901 / C. A. Romstorfer // Jahrbuch des Bukowiner Landes museums. – Czernowitz, 1901. – IX Jahrgang. – S.77-142; **56.** Rosetti R. Istoria artei militare a romanilor pana la mijlocul veacului al XVII / R. Rosetti. – București, 2003; **67.** Schmidt W. Suczawa's historische Dankwürdigkeiten von der erste historischen Kenntnis, bis zur Verbindung der Bukowina mit Oesterreich / W. Schmidt. – Czernowitz, 1876; **58.** Suceava: între trecut și present=Suceava: between past and present. – Suceava, 2009; **59.** Șlapac M. Cetăți medievale din Moldova (mijlocul sec. al XIV-lea) / M. Șlapac. – Chișinău, 2004.